

УДК 338.43 (477.73)

Сирцева С.В., асистент

Миколаївський державний аграрний університет

**СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

В статье рассмотрены состояние и тенденции экономического развития сельскохозяйственных предприятий Николаевской области на основе анализа основных показателей деятельности отрасли сельского хозяйства.

Ключевые слова: экономическое развитие, сельскохозяйственные предприятия, валовая продукция, эффективность сельского хозяйства, тенденции развития.

In the article the status and trends of economic development of agricultural enterprises of Mykolav region based on the analysis of key indicators of agriculture sector performance are considered.

Key words, economic development, agricultural enterprises, gross production, efficiency of agriculture, trends of development.

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією з основних галузей народного господарства, оскільки саме воно значною мірою забезпечує утворення валового внутрішнього продукту, зайнятість населення, обіг капіталу та є базою розвитку інших галузей економіки.

Але на сьогоднішній день ринкові перетворення поставили сільськогосподарських товаровиробників перед необхідністю самостійно забезпечувати конкурентоспроможність і здатність своєчасно адаптуватися до нестабільного ринкового середовища [1]. Тому однією з основних проблем ринкової трансформації аграрного сектора є забезпечення його ефективного економічного розвитку.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження

проблем економічного розвитку сільськогосподарських підприємств розглянуто в працях вітчизняних вчених-економістів, В. Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, А.В. Світличної, Н.М. Сіренко, М. М. Федорова та ін. Незважаючи на значні напрацювання у цьому напрямку, на сьогодні в сільському господарстві, при деяких позитивних тенденціях, все ще існує багато невирішених проблем. Таким чином, виходячи з того, що стан сільського господарства на регіональному рівні є важливим чинником впливу на загальний розвиток аграрних галузей, доцільним є розгляд стану та тенденцій економічного розвитку аграрних підприємств.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану та обґрунтування основних тенденцій економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу. Миколаївська область має значні можливості для розвитку аграрного сектора та перетворення його у високоефективну сферу регіональної економіки. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, родючі землі та давні хліборобські традиції сприяють подальшому його розвитку. одержанню врожаїв сільськогосподарських культур в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Так, у 2010 році Миколаївщина посіла 15-е місце за обсягом виробництва сільськогосподарської продукції, а частка у виробництві валової сільськогосподарської продукції становила 5 %.

Незважаючи на непередбачувані природно-кліматичні умови, хліборобам Миколаївщини вдалося досягти високих показників по виробництву зернових культур. Як і в попередні 2008-2009 рр., валовий збір зерна в області перевищив двохмільйонну позначку. У рейтингу регіонів по виробництву зерна Миколаївська область посіла в 2010 році сьому сходинку, по виробництву насіння соняшника - шосту. Деяко нижчу позицію Миколаївська область займає по виробництву овочів (41-е місце у

рейтингу регіонів). Так, у 2010 році частка виробленої продукції у ваговій становила 4,4 %.

Тваринництво області представлене такими основними галузями, як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво. Проте у рейтингу по виробництву продукції тваринництва серед регіонів України у 2010 році Миколаївська область займає останні позиції [2].

В динаміці виробництва основних видів сільськогосподарської продукції Миколаївської області у 2010 році порівняно з 2000 роком відбулося збільшення обсягів майже всіх видів продукції рослинництва і тваринництва (табл. 1).

Так, господарствами усіх категорій у 2010 р. зібрано 2200,7 тис. т зернових культур, що на 10,7 % менше, ніж у 2009 р., але разом з тим на 138,9 % більше, ніж у 2000 р.

Аналіз рівня виробництва соняшнику за період 2000-2010 рр. свідчить про нарощення його виробництва. У 2010 році аграріями області отримано рекордний врожай цієї культури 586.1 тис т. що на 6 % більше, ніж у 2009 р., та на 134 % - у 2005 р.

Таблиця 1.

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами Миколаївської області

Вид продукції	Роки							2010 Р. в'є до	
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2000 р.	2009р.
Продукція рослинництва тис. т									
Зернові культури	921,3	1763,4	1950,6	640,9	2385,9	2465,1	2200,7	238,9	89,3
Цукрові буряки	130,4	145,5	283,0	53,1	14,3	8,5	18,5	14,2	219,6
Соняшник	250,5	426,8	499,2	259,7	517,1	553,1	586,1	234,0	106,0
Картопля	72,5	213,1	206,6	105,5	180,5	168,0	171,0	235,9	101,8
Овочі	174,1	266,7	297,2	151,6	274,4	334,2	354,1	203,4	106,0
Плоди та ягоди	23,7	37,1	20,5	23,3	36,9	28,6	37,7	159,1	131,8
Виноград	30,2	37,4	21,4	27,1	48,7	45,8	38,9	128,8	84,9
Продукція тваринництва									
М'ясо, тис. т	49,3	27,5	27,4	32,0	28,7	25,0	28,7	58,2	114,8
Молоко, тис. т	346,8	432,3	413,1	379,2	368,8	367,7	364,0	105,0	99,0
Яйця, млн. шт.	164,2	313,7	327,0	336,7	386,3	473,9	572,7	348,8	120,8
Вовна, т	99	64	84	83	95	120	102	103,0	85,0
Мед, т	3694	4775	4778	4388	5986	7386	5856	158,5	79,3

* Побудовано та розраховано за даними [2]

Побудовано та розраховано за даними [2]

Слід зазначити, що виробництво цукрових буряків у 2010 р. порівняно з 2000 р. зменшилося на 85,8 %, а порівняно з 2009 р., навпаки, збільшилося на 117,6 %.

У галузі картоплярства порівняно з попереднім 2009 роком спостерігається нарощення обсягів виробництва на 1,8 %. Загальне виробництво овочів в цілому по області збільшилося проти 2009 р. на 6 %.

Врожайним вдався 2010 р. і для виробництва плодово-ягідної продукції. Товаровиробниками області вирощено 37,7 тис. т плодів та ягід, що на 31,8 % більше, ніж у 2009 р., та на 59,1 % - у 2000 р.

Неврожайним, принаймні порівняно з 2008 - 2009 рр., виявився 2010 р. для галузі виноградарства (було вироблено на 15,1 % менше, ніж у 2009 р.).

У цілому по області за 2010 р. було одержано 28,7 тис. т м'яса, що на 41,8% менше, ніж у 2000 р., та на 14,8 % більше, ніж у 2009 р.

Усіма категоріями господарств за підсумками 2010 р. вироблено 572,7 млн. штук яєць, що на 20,8 % більше порівняно з 2009 р. Разом з тим, скоротилося виробництво меду на 20,7 %, вовни на 15 %, молока - на

1 %.

У 2010 році сільськогосподарське виробництво в області здійснювали 53 і 5 аграрних підприємств, серед яких провідні позиції за кількістю (4568 одиниць) займають фермерські господарства, друге місце займають господарські товариства - 372 одиниці, третє місце приватні підприємства - 307 одиниць (табл. 2).

Також характерною є тенденція щодо збільшення їх кількості на 19,2% (або 868 одиниць) порівняно з 2006 р., проте порівняно з 2009 р., навпаки, їх кількість зменшилась на 49 одиниць

До того ж, ця тенденція спостерігається за всіма організаційно-правовими формами господарювання, що можна пояснити укрупненням підприємств та збільшенням площі землекористування особистих господарств населення.

Кількість сільськогосподарських підприємств в Миколаївській області за організаційно-правовими формами господарювання*

Показники	2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.		2010 р. до 2006 р
	кількість	до 2006 р.	кількість	до 2006 р.	кількість	до 2006 р.	кількість	до 2006 р.	кількість	до 2006 р.	
Всього	4447	100,0	4388	100,0	4324	100,0	5364	100,0	5315	100,0	+19,2
в т.ч. господарські товариства	351	7,9	369	8,4	348	8,0	372	6,9	367	6,9	-4,6
приватні підприємства	288	6,5	293	6,7	295	6,8	307	5,7	290	6,5	-0,7
виробничі кооперативи	20	0,4	19	0,4	22	0,5	22	0,4	19	0,4	-5,0
фермерські господарства	3838	83,8	3629	82,7	3587	83	4586	85,5	4568	85,9	+19,2
державні підприємства	1	0,0	17	0,4	16	0,4	15	0,3	13	0,3	-27,8
інші підприємства	44	1,0	61	1,4	56	1,3	62	1,2	58	1,3	+31,8

* Побудовано та розраховано за даними [2].

* Побудовано та розраховано за даними [2].

В Миколаївській області темпи зростання вартості валової продукції (табл. 3) спостерігаються більше в галузі рослинництва (14,0%) , ніж

тваринництва (7,0%). Крім того, в сільськогосподарських підприємствах вищі темпи зростання виробництва продукції (17,4%) , ніж в господарствах населення (6,8 56),

Таблиця 3

Виробництво валової продукції сільського господарства в Миколаївській області (у порівнянних цінах 2005 р.) за категоріями господарств *

Показники	2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.		2010 р. до 2006 р. %
	млн. грн.	т.т.	млн. грн.	т.т.	млн. грн.	т.т.	млн. грн.	т.т.	млн. грн.	т.т.	
Усі категорії господарств											
Валова продукція -- всього, млн. грн. у т.ч.	3076,2	1903,3	3400,2	3408,0	3439,0	111,8					
продукція рослинництва	2118,1	1022,6	2459,4	2417,3	2414,2	114,0					
продукція тваринництва	958,1	880,7	940,8	990,5	1024,8	107,0					
Сільськогосподарські підприємства											
Валова продукція -- всього, млн. грн. у т.ч.	1446,3	796,9	1758,0	1683,9	1698,1	117,4					
продукція рослинництва	1259,1	606,9	1562,9	1460,2	1430,0	113,6					
продукція тваринництва	187,2	190,0	195,1	223,7	268,1	143,2					
Господарства населення											
Валова продукція -- всього, млн. грн. у т.ч.	1629,9	1106,4	1642,2	1724,1	1740,9	106,8					
продукція рослинництва	859,0	415,7	896,3	957,3	984,2	114,6					
продукція тваринництва	770,9	690,7	745,7	766,8	756,7	98,2					
Вироблено продукції на одну особу населення, грн.	2530	1576	2834	2857	2899	114,6					

* Побудовано та розраховано за даними [2].

Слід зазначити, що господарства населення Миколаївської області, намагаючись виробити якомога більше високоякісної сільської господарської продукції, у 2010 р зберігають лідируючі позиції у виробництві лише продукції рослинництва - 58 %, проте виробництво продукції тваринництва зменшилося на 1,8 %

Як стверджують академіки НААН П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк та професор) М.М. Федоров «...ці господарства за часи реформування аграрного сектора, коли в сільськогосподарських підприємствах спостерігався значний спад виробництва, забезпечили відносну його стабільність, компенсувавши значною мірою зменшення виробництва в сільськогосподарських підприємствах і в усіх категоріях господарств» [3. с. 8].

Проте багато залежить і від впровадження сучасних технологій,

використання інновацій, відповідного кадрового забезпечення, розвитку маркетингових дій, що не під силу господарствам населення.

Загальні тенденції закономірно вплинули і на фінансові результати (табл. 4).

За період 2006-2010 рр. спостерігається тенденція до збільшення ефективності виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області. Так, прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції з кожним роком збільшувався (у 2010 р. порівняно з 2006 р на 1100%).

Таблиця 4

Результати виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області*

Показники	Роки					2010 р в % до 2006 р
	2006	2007	2008	2009	2010	
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн.	81,9	78,7	390,1	450,3	916,5	1100,0
Прибуток, збиток (-) з розрахунку - на 1 середньорічного працівника, грн.	2367,1	2704,5	15238,3	19493,5	44648	1800,0
- на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	110,2	92,1	428,2	491,3	969,0	800,0
Відсоток прибуткових сільськогосподарських підприємств, %	74,9	69,5	75,8	77,9	80,0	X
Рівень рентабельності, збитковості (-) сільськогосподарської продукції, %	9,9	8,8	27,3	23,6	35,8	X

* Побудовано та розраховано за даними (2).

Також відбулося зростання таких показників відносної ефективності сільськогосподарських підприємств, як прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь і на одного середньорічного працівника в сільському господарстві. Причому, якщо перший показник зростав (на 800 % при порівнянні років) переважно за рахунок збільшення власне прибутку, оскільки площа сільськогосподарських угідь істотно не змінювалась, то істотне зростання другою показника (1800 %) є наслідком вагомого скорочення найманих працівників у сільському господарстві.

За досліджуваній період спостерігається збільшення відсотка прибуткових підприємств і одночасне зростання рентабельності сільськогосподарської продукції, що є позитивним у роботі аграрних підприємств регіону.

Висновки і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. У процесі оцінки економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Миколаївської області відбулися позитивні зрушення, зокрема збільшилися обсяги валового виробництва основної сільськогосподарської продукції, підвищилась прибутковість сільськогосподарської діяльності, збільшився відсоток прибуткових сільськогосподарських підприємств. Однак мають місце і негативні тенденції - зменшення кількості сільськогосподарських підприємств, доволі низький рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

Тому перспективними напрямками економічного розвитку сільськогосподарських підприємств регіону є:

вдосконалення державного регулювання аграрного сектора з урахуванням розробки механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва;

раціональна концентрація, спеціалізація і кооперація виробництва, досягнення оптимальних розмірів господарств,

формування інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки; активізація інвестиційно-інноваційної діяльності [4];

удосконалення внутрішньогосподарських економічних механізмів, побудованих на принципах самоокупності структурних підрозділів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Світлична А. В. Оцінка рівня розвитку сільськогосподарських підприємств / А. В. Світлична // Вісник СНАУ. - 2008 Вип. 7/1 (29). -С 48-52 - (Серія: Економіка та менеджмент).

2 Сільське господарство Миколаївщини: [статистичний збірник] / за

ред З. А. Лук'яненко - Миколаїв, 20] 1. - 320 с

3 Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) і ПТ. Саблук, В Я Ме- сель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. - 2009. - № 12 - С 3-14.

4. Сіренко Н М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України [монографія] / Н М Сіренко. - Миколаїв. 2000. - 416 с